

Τεχνολογία – Πολιτισμός: Σχέση ισόρροπη ή ανισόρροπη;

του γλύπτη ΘΟΔΩΡΟΥ*

Ο ΤΙΤΛΟΣ *Τεχνολογικό Πολιτιστικό Πάρκο Λαυρίου* περιλαμβάνει τα επίθετα «τεχνολογικό» και «πολιτιστικό», που έχουν τις ρίζες τους στα ουσιαστικά «τεχνολογία» και «πολιτισμός». Η χρησιμοποίηση αυτών των επιθετικών προσδιορισμών γίνεται προφανώς σαν αυτονόητη επισήμανση του περιεχομένου και του ρόλου αυτού του Πάρκου.

Επιτρέψτε μου ωστόσο να προσεγγίσω αυτές τις λέξεις με κάποιον σκεπτικισμό, όσον αφορά την επικοινωνιακή τους σαφήνεια σε σχέση με τις ετυμολογικές ρίζες και με ό,τι μπορεί να σημαίνουν για όσους τις χρησιμοποιούν, τις γράφουν, τις διαβάζουν ή τις ακούνε στις μέρες μας.

Αυτή η προσέγγιση ασ μην εκληφθεί σαν σχολαστική διύλιση των λέξεων, καθώς γίνεται περισσότερο για να μπορέσουμε να συνεννοηθούμε κάπως μέσα από τις λέξεις αυτού του κειμένου, αλλά και ως διερεύνηση του πραγματικού ρόλου και ως αναζήτηση του ουσιαστικού περιεχομένου αυτού του συγκροτήματος χώρων και κτιρίων στη συγκεκριμένη περιοχή του Λαυρίου, με την ιστορία τους, με τις προτεινόμενες αντίστοιχες χρήσεις και λειτουργίες, με το οικονομικό και κοινωνικό κόστος και με προοπτικές βιωσιμότητας της επιχείρησης προς τον εικοστό πρώτο αιώνα.

Τεχνολογία

Η λέξη «τεχνολογία», ενώ έχει τις ετυμολογικές ρίζες της στην «τέχνη» και στο «λόγο», χρησιμοποιείται στην εποχή μας στην καθημερινή επικοινωνία για να δηλώνει σχέσεις, καταστάσεις και πρακτικές εφαρμογές που δεν αφορούν άμεσα ό,τι εννοούμε συνήθως ως *τέχνη* ή ως *κοινή λογική*.

Αν κάποτε η *τέχνη* αποτελούσε τον *κοινό λόγο* για όλες τις ανθρώπινες κοινωνικές και επικοινωνιακές δραστηριότητες, με στόχο την ποιοτική συμβίωση και την επιβίωση της κοινότητας ανθρώπων, ξεκινώντας από τις καθημερινές λειτουργικές και παραγωγικές εργασίες, τις τελετουργικές γιορτές ή λατρείες μέχρι τον πόλεμο, στην εποχή μας οι τέχνες εννοούνται μέσα σε ένα εξειδικευμένο πλαίσιο της πα-

ραγωγής και της επικοινωνίας, πλαίσιο αντιφατικό, *προνομιακό ή περιθωριακό*, αναλόγως.

Η προνομιακή ή περιθωριακή σχέση της τέχνης με την κοινωνία και την επικοινωνία έρχεται ως συνέπεια του βιομηχανικού και μεταβιομηχανικού πολιτισμού τον οποίο διανύουμε. Αυτή η διαζευτική αντίληψη της σύγχρονης τέχνης με την κοινωνία και την επικοινωνία τροφοδοτεί το σχιζοειδές μόρφωμα του σύγχρονου πολιτισμού από όπου απορρέει το κρίσιμο ερώτημα: *Ισόρροπη ή ανισόρροπη σχέση τεχνολογίας και πολιτισμού;* Στο τέλος του εικοστού αιώνα και στην αρχή του εικοστού πρώτου δεν έχουμε πλέον την πολυτέλεια ή την «ελευθερία» να παρακάμψουμε τέτοια ερωτήματα, όταν οι συνέπειες του βιομηχανικού και τεχνολογικού πολιτισμού αρχίζουν να εμφανίζονται και στα συστήματα ποιοτικής συμβίωσης και διαβίωσης των ανθρώπων αλλά και της επιβίωσης της ανθρωπότητας επάνω στον πλανήτη Γη, ενώ τα «πολιτιστικά» μορφώματα λειτουργούν συχνά σαν άλλοθι για την αδιάσπαστη χρήση της τεχνολογικής βαρβαρότητας, στον πόλεμο και στην οικονομία.

Άλλωστε όλοι γνωρίζουμε πως μεγάλες τεχνολογικές ανακαλύψεις και εξελίξεις έγιναν για στρατιωτικά και πολεμικά προγράμματα, τα οποία επιδοτούνται με τεράστιες οικονομικές δυνατότητες και στελεχώνονται με επιλογή του κατάλληλου ανθρώπινου δυναμικού.

Οι «βάρβαροι»

Νομίζω πως εδώ ταιριάζει να αναφέρω κάποιες προσωπικές εμπειρίες από τη διαδικασία εκλογής μου ως καθηγητού Πλαστικής στην τότε Σχολή Αρχιτεκτόνων Ε.Μ.Π., την περίοδο 1979-1980, τότε όταν το εκλεκτορικό σώμα αποτελούσαν όλοι οι τακτικοί καθηγητές του Ιδρύματος οι οποίοι κατείχαν έδρες σε διαφορετικές επιστημονικές περιοχές και τεχνολογικές ειδικότητες. Νομίζω πως ταιριάζει να αναφέρω εδώ αυτή την εμπειρία, καθώς το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο είναι ο βασικός φορέας διαμόρφωσης και διαχείρισης αυτού του Τ.Π.Π. Λαυρίου.

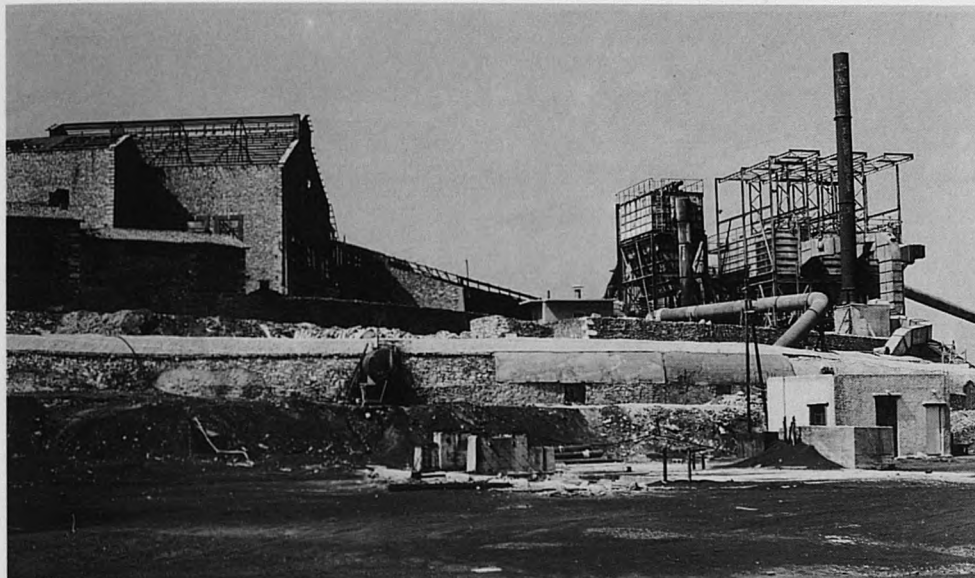
Τότε, κατά την προεκλογική εθιμοτυπική (και ουσιαστική για μένα) επίσκεψη-συνέντευξη, με τους εκλέκτορες, παρα-

* Ο γλύπτης Θόδωρος Παπαδημητρίου είναι καθηγητής Πλαστικής στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων Ε.Μ.Π.

τήρησα πως πολλοί αξιόλογοι καθηγητές, οι οποίοι θεράπευαν διαφορετικές τεχνολογικές γνωστικές περιοχές, ανέφεραν συχνά κατά τη συζήτηση, άλλοτε στο πρώτο ενικό, άλλοτε στο πρώτο πληθυντικό: «Ξέρετε, εγώ είμαι “βάρβαρος”, δεν γνωρίζω πολλά για τέχνη» ή «Καταλαβαίνετε, εδώ είμαστε “βάρβαροι”, πώς να εκτιμήσουμε, να κρίνουμε και να συγκρίνουμε τους καλλιτέχνες».

Η επανάληψη αυτού του αυτοχαρακτηρισμού από καθηγητές, επιστήμονες τεχνολόγους, μηχανικούς, με διαφορετικές εκφράσεις, κέντρισε το ενδιαφέρον μου ώστε να διερευνήσω πιο συστηματικά αυτόν τον υποκριτικά «μειωτικό» αυτοχαρακτηρισμό, προκαλώντας διάφορες συζητήσεις επάνω

απορροφώνται από την παθητική εξοικείωση και την αναπαραγωγική αδράνεια των μοντέλων συμπεριφοράς, με την κατανάλωση «πολιτιστικών» προϊόντων τα οποία προσφέρονται από τα Μ.Μ.Ε., όπως και από διάφορα καταστήματα ή άλλα «εκπαιδευτικά ιδρύματα». Άλλωστε οι λεγόμενες «Επιστήμες του Ανθρώπου», οι οποίες εξαντλούνται συχνά στην αυτάρχεια της γλώσσας των λέξεων, άλλοτε στέκουν αμήχανες ανάμεσα σε αυτό το πολιτισμικό σχίσμα, περιγράφοντας με «λογοτεχνική» ή «φιλοσοφική» αυταρέσκεια τις κρίσιμες καταστάσεις, άλλοτε παίζουν το ρόλο του μεσάζοντα, του μεσολαβητή ή του κριτή. Σαν παράδειγμα μπορείτε να μελετήσετε το λόγο και το ρόλο θεωρητικών, κριτικών ή

Η φωτογραφία ως το επικοινωνιακό μέσο που χαρακτηρίζει τον βιομηχανικό πολιτισμό καταγράφει τα ερείπια αυτού του πολιτισμού.

(Φωτ.: Στέλιος Σκοπελίτης)

στη σχέση των τεχνολογικών επιστημών και των πολιτιστικών δραστηριοτήτων, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για τη διδασκαλία των τεχνών σε Ανώτατα Εκπαιδευτικά Τεχνολογικά Ιδρύματα, όπως το Ε.Μ. Πολυτεχνείο.

Δεν θα επεκταθώ εδώ στις συγκεκριμένες συζητήσεις με ειδικές αναφορές, αλλά θα σημειώσω μόνο την αίσθηση πως η χρησιμοποίηση της λέξης «βάρβαρος», με ό,τι κουβαλάει το νόημά της μέσα στην ιστορία και στη σημερινή πρακτική, αποκαλύπτει το πολιτισμικό πρόβλημα της εποχής μας.

Ένα πρόβλημα που διαφαίνεται σε μια λανθάνουσα νοοτροπία όπου ο «βάρβαρος» εικονογραφεί τη σχέση των τεχνολογικών επιστημών με ό,τι ονομάζουμε σήμερα «τέχνη» ή αν θέλετε «πολιτιστική» απασχόληση: «βάρβαρος» είτε σαν υπεροπτικός αυτοχαρακτηρισμός των «τεχνολόγων» που διαμορφώνουν και διαχειρίζονται τις δυνάμεις που στηρίζουν τις εκάστοτε εξουσίες, κρατικές, οικονομικές, επικοινωνιακές, είτε σαν αμηχανία απέναντι στο «άλλο», στο διαφορετικό που χαρακτηρίζεται από τις ρευστές, συνήθως υποκειμενικές ποιοτικές αξίες των τεχνών.

Μια νοοτροπία η οποία δεν προκαλεί πλέον συγκρούσεις, ούτε κρίσεις και συγκρίσεις, καθώς τέτοιοι κραδασμοί

δημοσιογράφων που γράφουν ή μιλάνε για τις τέχνες.

Έτσι αυτή η σχιζοειδής νοοτροπία υποβόσκει στις αφανείς δομές της επικοινωνίας και της εκπαίδευσης διαβρώνοντας τις δομές επιβίωσης στο βάθος της κοινωνίας. Άλλωστε η ωμή «βαρβαρότητα» εμφανίζεται σε όλες τις καθημερινές κοινωνικές εκδηλώσεις καθώς προβάλλεται και διακινείται μέσα από επικοινωνιακές εκπομπές με αυτάρεσκο ή κυνικό τρόπο. «Βαρβαρότητα» που καταναλώνουμε συνειδητά ή ασυνείδητα με μιμητική αδράνεια ή αδιαφορία.

Μια βαρβαρότητα στην οποία έχουμε εξοικειωθεί πολιτιστικά και προοδευτικά με το πρόσχημα της «ελευθερίας».

Πολιτισμός

Η λέξη «πολιτισμός» έχει την ετυμολογική ρίζα της στην «πόλη». Σε ποια πόλη; Στην πόλη όπου η κοινότητα-κοινωνία ανθρώπων οριζότανε και αναγνωριζότανε μέσα από τη δομή και την επικοινωνιακή λειτουργία του διαμορφωμένου περιβάλλοντος με τα ανάλογα κατασκευαστικά υλικά ή στη σημερινή αποπική κοινωνία των επικοινωνιακών δικτύων, που τα πλοκάμια της καλύπτουν τον πλανήτη μας, ενώ τα τερατικά τους καταλήγουν στο σπίτι μας;

Για ποια κοινωνία μιλάμε:

Για την τοπική κοινωνία που καθορίζεται γεωγραφικά και διοικητικά από τη γειτονιά, την πόλη, από το σύγχρονο κράτος ή μιλάμε για παγκόσμια κοινωνία ανθρώπων;

Γιατί αν κάποτε ο «πολιτισμός» περιλάμβανε όλες τις δραστηριότητες επιβίωσης της κοινότητας μέσα στο υλικό περιβάλλον της πόλης, τώρα η ίδια λέξη εννοείται ανεξάρτητα από την υλική δομή της πόλης καθώς εκπίπτει σε ειδική κατηγορία «πολιτιστικών» δραστηριοτήτων που περιλαμβάνει μόνο τις λεγόμενες «τέχνες» και την «υψηλή διάνοηση», αφήνοντας απέξω ένα φάσμα επιστημονικών, τεχνικών και επαγγελματικών δραστηριοτήτων τις οποίες ελέγχει και

ντων, εγκαταλείποντας έτσι την τρέχουσα παραγωγική εργασία στην ισοπεδωτική «λογική» της οικονομίας του χρήματος. Αυτή η αποξένωση της ποιότητας από την ποσότητα διέσπασε την προαιώνια «αλυσίδα ποιότητας» στη δομή της «οικονομίας», η οποία λειτουργούσε πολιτισμικά σε όλες τις κλίμακες του χώρου και του χρόνου από την απλή παραγωγή μικρών ή εφήμερων προϊόντων καθημερινής χρήσης μέχρι τα μεγάλα έργα ή τα διαχρονικά αιώνια λατρευτικά μνημεία.

Το σπάσιμο της «αλυσίδας ποιότητας» στην οικονομία της κοινότητας-κοινωνίας, που επέφεραν η βιομηχανική και η μεταβιομηχανική επανάσταση, άλλαξε τις δομές στα συστήματα παραγωγής, με συνέπεια το ρήγμα και το σχίσμα στο

ρυθμίζει πλέον η «τεχνολογία». Σαν να μην είναι η τεχνολογία μέρος του πολιτισμού.

Έτσι ο πολιτισμός από έννοια γένους εκπίπτει σε έννοια είδους χωρίς να έχει προσδιοριστεί ακόμη η γενική συνεκτική έννοια που περιλαμβάνει τις επί μέρους κοινωνικές και επικοινωνιακές δραστηριότητες.

Τέτοιες ανατροπές ή «υπερβάσεις» της απλής λογικής, αποκαλύπτουν τις εσωτερικές αντιφάσεις στις τρέχουσες αντιλήψεις για τον πολιτισμό και για τις προοπτικές του στον εικοστό πρώτο αιώνα.

Πολιτιστικά

Ας προσεγγίσουμε όμως το επίθετο «πολιτιστικός, ή, ό».

Η απροσδιοριστία αυτού του επιθέτου, όπως και το συναφές «καλλιτεχνικός, ή, ό», μου προκαλούσε περίεργες αναπολές, καθώς τα θεωρούσα και τα θεωρώ ακόμη σαν γραφικά, διακοσμητικά άλλοθι μιας κοινωνίας που αποξένωσε την ποιότητα από τις ποσότητες που καθορίζουν τις βασικές παραγωγικές εργασίες, για να την παραχωρήσει αυθαίρετα στις προνομιακές ή περιθωριακές δραστηριότητες των «ελευθέρως εκφραζομένων» πολιτιστικών δημιουργών ή καλλιτεχνικών παραγώ-

πериεχόμενο του πολιτισμού.

Εδώ οφείλω να διευκρινίσω την προσωπική μου άποψη για τη χρησιμοποίηση των προϊόντων και υποπροϊόντων της τεχνολογίας σε έργα διάφορων καλλιτεχνών, όπου η τεχνολογική «ενέργεια» χρησιμοποιείται σαν «μαγική» επικάλυψη. Στην μικρή επιφυλλίδα με τίτλο «Ενέργειες»¹, στην εφημερίδα *Τα Νέα* της 20/8/92 μεταξύ άλλων κατέγραφα:

«Μήπως με τη λέξη "ενέργεια" εννοούν τα διάφορα προϊόντα και υποπροϊόντα του τεχνολογικού πολιτισμού που λειτουργούν με κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας; Όπως φωτάκια διάφορα, με λαμπάκια, με νέον, καθοδικές λυχνίες, λέιζερ ή άλλης τεχνολογίας; Μήπως μοτεράκια διάφορα, για περιστροφή αντικειμένων ή για άλλες κινήσεις που μετατρέπονται με γρανάζια, ιμάντες, μοχλούς και πολλά άλλα ηλεκτρονικά προϊόντα χρήσεως ή υποπροϊόντα διασκοδαστικά (gadgets) που διακινούνται στην αγορά; Είναι αλήθεια πως γνωρίζω και πολλούς καλλιτέχνες που χρησιμοποίησαν και χρησιμοποιούν τέτοια προϊόντα τεχνολογικά και ηλεκτρονικά ως ΥΛΙΚΑ, με τα οποία συνθέτουν τα έργα τους. Κάποιοι από αυτούς σημαντικοί τα "πλάθουν" με περίσκεψη, ενώ πολλοί άλλοι τα προβάλλουν με γραφική και διακοσμητική

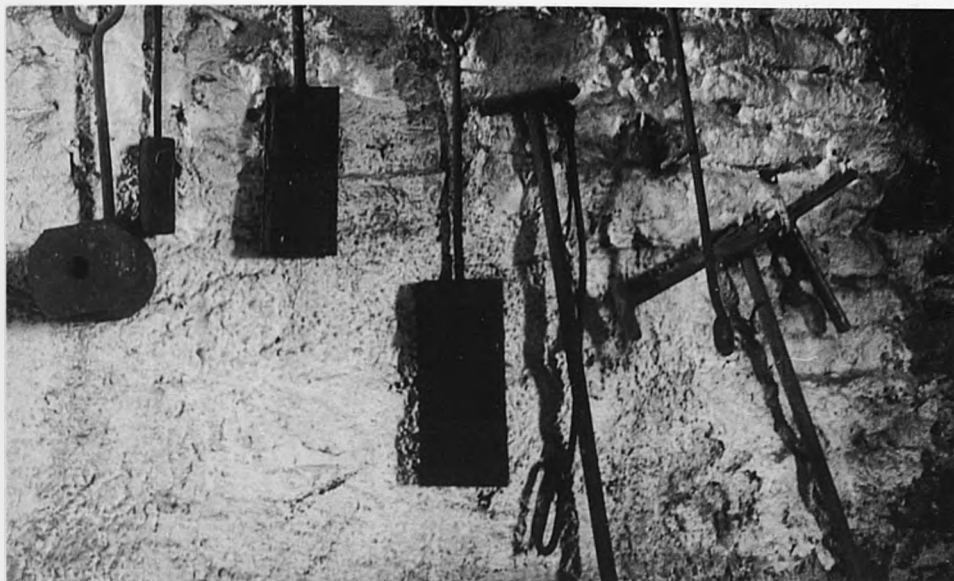
φιλολογία, όπου η “ενέργεια” παρουσιάζεται σαν μαγεία, μαύρη, άσπρη ή παρδαλή.

Για αυτήν τη “μαγεία” είχα ξεκινήσει να γράφω μερικές σκέψεις στο τέλος της δεκαετίας του '60, θέλοντας να σχολιάσω τη μυθοποίηση της τεχνολογίας σε κοινωνίες παραγωγικά και εκπαιδευτικά υπανάπτυκτες, όσον αφορά στα μεταβιομηχανικά συστήματα, οι οποίες ωστόσο καταναλώνουν τεχνολογικά και ηλεκτρονικά προϊόντα με λατρευτική έξαρση. Το κείμενο εκείνο δεν τελείωσε ποτέ...»

Επαναφέρω παλιές σημειώσεις για να διαφανεί πως αυτές οι σκέψεις είναι συνέχεια ενός προβληματισμού που δεν προκαλείται από τη συγκυρία του συγκεκριμένου προγράμματος του

λά και της τρέχουσας επικοινωνίας. Κακή διαχείριση της «τεχνολογίας» και του «πολιτισμού» με αρνητικές συνέπειες που συσσωρεύονται στο βιοτικό οικοσύστημα, στη φύση γενικά αλλά και εσωτερικά στα οικοσυστήματα του εγκεφάλου μας.

Γι' αυτό νομίζω πως στο κατώφλι του εικοστού πρώτου αιώνα είναι απαραίτητος ο στρατηγικός σχεδιασμός για ένα τέτοιο ερευνητικό και πιλοτικό συγκρότημα, όπως το Τ.Π.Π.Α., όπου θα πρέπει να τεθούν τα βασικά ερωτήματα για τη σχέση πολιτισμού και τεχνολογίας. Ερωτήματα που έχουν βγει στην επιφάνεια και ζητούν νέες απαντήσεις καθώς έχουν κατακάθει οι παλιές επαναστατικές διακηρύξεις με τα ηρωϊ-

Η φωτογράφιση εγκαταλεμμένων βιομηχανικών χώρων, εγκαταστάσεων, κτιρίων και μηχανών εντάσσεται στην βιομηχανική αρχαιολογία.

(Φωτ.: Στέλιος Σκοπελίτης)

Τ.Π.Π.Α. ούτε εξαντλείται σε αυτή τη σκοπιμότητα, καθώς εκτιμώ πως τα διαφορετικά φαινόμενα του σύγχρονου πολιτισμού μπορεί να εννοηθούν καλύτερα ως στοιχεία ενός εξελισσομένου συνόλου. Στοιχεία συγκλίνοντα ή αποκλίνοντα τα οποία όμως αλληλεπιδρούν στη διαμόρφωση της πορείας και εξέλιξης της ανθρωπότητας επάνω στον πλανήτη μας.

Συνέχεια στη σκέψη και εξέλιξη του προβληματισμού σε μια εποχή όπου σιγή ή ασυνέχεια και η αποσπασματική αντιμετώπιση βολεύει όσους χειρίζονται εξουσιαστικά την κατακερματισμένη σκέψη που τροφοδοτεί τις ανταγωνιστικές συχνά επαγγελματικές ειδικότητες ή τις εκπαιδευτικές βαθμίδες.

Τεχνολογική, πολιτιστική στρατηγική του Τ.Π.Π. Λαυρίου

Από τα παραπάνω συνάγεται πως οι δύο βασικές έννοιες «τεχνολογία» και «πολιτισμός» ενώ αποτελούσαν τους βασικούς άξονες ποιοτικής συμβίωσης της κοινότητας στο χώρο και επιβίωσης στο χρόνο, χάνουν αυτόν τον συντονιστικό ρόλο και το βασικό στόχο τους καθώς ο ανταγωνιστικός κατακερματισμός και η επιλεκτική αποσπασματικότητα καταλήγουν στην κακή «διαχείρισή» τους μέσα στα συστήματα του κράτους, της παιδείας και εκπαίδευσης, της οικονομίας αλ-

κά οράματα της περιόδου που διέτρεξαν την ανθρωπότητα και την διατρέχουν ακόμη, μαζί με τα φαντάσματα της βιομηχανικής και μεταβιομηχανικής επανάστασης, που τα κατάλοιπά τους συσσωρεύονται στην ατμόσφαιρα, στη θάλασσα ή στις χωματερές και ρυπαίνουν το τοπικό και πλανητικό οικοσύστημα.

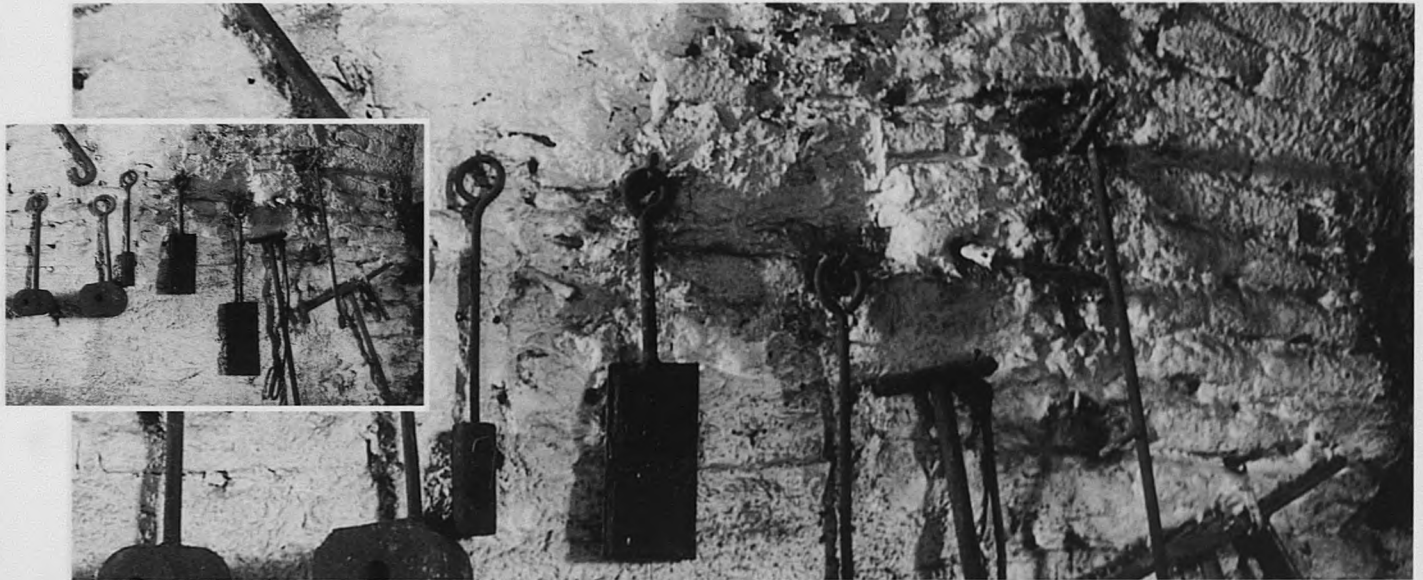
Ένας τέτοιος στρατηγικός σχεδιασμός θα προσδώσει και ένα καθαρότερο περιεχόμενο στον «πολιτιστικό» προσδιορισμό που θα χαρακτηρίζει αυτό το «Τεχνολογικό Πάρκο». Όπου η *Τεχνολογία* θα διερευνά και θα παράγει τις νέες ποιότητες για την αρμονική συμβίωση των ανθρώπων στο χώρο και για την ελπίδα επιβίωσης στο χρόνο, εμπλουτίζοντας το «βάθος πεδίου» του πολιτισμού. Δημιουργικό πεδίο όπου θα καλλιεργούνται και θα ασκούνται όσοι επιδίδονται στις Επιστήμες και στις Τέχνες, όπου θα κρίνονται και θα συγκρίνονται οι ποιότητες και οι αξίες του Πολιτισμού. Οπότε οι πολιτιστικές εκδηλώσεις δεν θα λειτουργούν σαν διακοσμητικές παραπλανητικές επικαλύψεις ή σαν διασκεδαστικό «άλλοθι» με την «πολιτιστική κατανάλωση» του «ελεύθερου χρόνου», αλλά θα αξιοποιούν τις τεχνολογικές δυνατότητες εμπλουτίζοντας την ανθρώπινη εμπειρία, βαθαίνοντας το

ποιοτικό πεδίο του πολιτισμού. Μέσα σε ένα τέτοιο πλέγμα δραστηριοτήτων του Τεχνολογικού Πολιτιστικού Πάρκου Λαυρίου μπορεί να αναζητηθεί μια νέα *πολιτισμική ισορροπία*. Ισορροπία ανάμεσα στις τεχνολογικές έρευνες και στις πολιτιστικές δραστηριότητες στα πλαίσια ενός πολιτισμού που θα έχει ως βασικό άξονα την ποιοτική διαβίωση στη συγχρονικότητα και επιβίωση στη διαχρονικότητα.

Ο επεξεργασμένος, μελετημένος και καταγραμμένος στρατηγικός σχεδιασμός, ο οποίος θα αντιμετωπίζει τις άμεσες και τις μεσοπρόθεσμες ανάγκες για τη λειτουργία της επιχείρησης και τις μακροπρόθεσμες προοπτικές για την πορεία και την εξέλιξή της, θα προβάλλει συγχρόνως στην αγο-

βαθιά και πιο δύσκολα αναστρέψιμη σε σύγκριση με τις ρυπάνσεις από άλλα βιομηχανικά και τεχνολογικά προϊόντα. Στη στρατηγική αυτού του Πάρκου θα άξιζε να ενταχθεί μια ερευνητική δραστηριότητα που να αναζητά αυτή την ισόρροπη σχέση Τεχνολογίας-Πολιτισμού σε μια προοπτική που θα διαπερνάει το κατώφλι του εικοστού πρώτου αιώνα. Αυτή η στρατηγική θα καθόριζε και τους άξονες για το χωρικό και κτιριακό σχεδιασμό.

Πρόκληση επιβίωσης και βιωσιμότητας του Τ.Π.Π. Λαυρίου
Ίσως οι παραπάνω σκέψεις να φαίνονται σαν ανεδαφικά οράματα «καλλιτεχνικού» εγκεφάλου, ενώ τις καταθέτω ως

ρά της έρευνας την ιδιαιτερότητα αυτού του Πάρκου σε σχέση και σύγκριση με άλλα Τεχνολογικά Πολιτιστικά συγκροτήματα, ώστε να βρει μια θέση για να αντέξει στο σύγχρονο ανταγωνισμό και στις εξελισσόμενες ανάγκες της Επιστήμης, της Τέχνης, της Τεχνολογίας, τελικά της κοινωνίας στα πλαίσια του Πολιτισμού.

Χωρίς έναν τέτοιο στρατηγικό σχεδιασμό, με την απαραίτητη επεξεργασία και την αφομοίωση των προτύπων στις κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες του τόπου μας γενικά και του Λαυρίου ειδικά, οι στόχοι της επιχείρησης του Τ.Π.Π.Λ. μοιραία θα περιοριστούν και θα εκφυλιστούν στην αναπαραγωγή ξένων εισαγόμενων μοντέλων από ανάλογες επιχειρήσεις. Γι' αυτό χρειάζεται από τώρα η ενεργοποίηση και η αξιοποίηση του ανθρώπινου ερευνητικού δυναμικού για τη χάραξη αυτής της στρατηγικής, όπου μέσα στο γενικό πλαίσιο έρευνας για το περιβάλλον γενικά, πιστεύω πως θα άξιζε να υπάρχει και ένας τομέας έρευνας για το πολιτισμικό περιβάλλον. Περιβάλλον στο οποίο τα όρια κορεσμού αρχίζουν να διαφαίνονται καθώς η άλογη και άμετρη κατανάλωση «πολιτιστικών» προϊόντων καταλήγει σε ζωτική ανισορροπία και ρύπανση του πολιτισμικού οικοσυστήματος, ρύπανση πιο

ρεαλιστική πρόταση για να μπορέσει να επιβιώσει λειτουργικά αυτή η επιχείρηση, μέσα στα ελληνικά δεδομένα και για να αντέξει οικονομικά στο διεθνή ανταγωνισμό που διαμορφώνεται στα δίκτυα των νέων συστημάτων τηλεπικοινωνίας, όπου η τεχνολογία και ο πολιτισμός δεν μπορούν να «προστατευτούν» πλέον από κρατικά σύνορα.

Τεχνολογία όχι σαν «αυτόνομη» ερευνητική, επιστημονική και εκπαιδευτική δραστηριότητα, αλλά ενταγμένη στον Πολιτισμό, ο οποίος εννοείται ως σύστημα αξιών για ποιοτική συμβίωση κάθε συγκεκριμένης κοινότητας ανθρώπων στο χώρο αλλά και προϋποθέσεων επιβίωσης της ανθρωπότητας επάνω στον πλανήτη Γη.

Σε μια τέτοια πολιτισμική προοπτική θα βρουν περιεχόμενο και οι Τέχνες ως καταλύτες μιας άλλης «οικο-νομίας» στη διαμόρφωση του υλικού περιβάλλοντος για ποιοτική συμβίωση στο χώρο ή ως πολιτιστικές δραστηριότητες αξιοποίησης του «ελεύθερου χρόνου».

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

1. «Ενέργειες» στο βιβλίο *Λόγοι*, εκδ. Αιγόκερως, σ. 22-23.